

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра економіки, безпеки та інноваційної діяльності підприємства

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації
проф. Гаврилюк С. В.
Протокол № 2 від 18.10.2017 р.

ПРОГРАМА
нормативної навчальної дисципліни

ТОВАРНІ БІРЖІ
підготовки бакалаврів

спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

С.З

Луцьк – 2017

Програма навчальної дисципліни «ТОВАРНІ БІРЖІ» підготовки бакалаврів галузі знань 07 Управління та адміністрування, спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

Розробник: Лялюк А.М. к.е.н., доцент кафедри економіки, безпеки та інноваційної діяльності підприємства

Рецензент: Ліпич Л.Г. д.е.н. декан факультету економіки та управління

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри кафедри економіки, безпеки та інноваційної діяльності підприємства

протокол № 2 від 6 вересня 2017 р.

Завідувач кафедри: (Полінкевич О. М.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету економіки та управління

протокол № 1 від 1 2017 р.

Голова науково-методичної

Комісії факультету (Бегун С. І.)

Програма навчальної дисципліни

схвалена науково-методичною радою університету

протокол № 2 від 18.10. 2017 р.

Передат верженно на засіданні кафедри економіки, безпеки та інноваційної діяльності підприємства
Протокол № 1 від 28.08.2017р.
 Завідувач кафедри: Полінкевич О. М.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	07 Управління та адміністрування, спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність	Нормативна
Кількість годин/кредитів 120/ 4		Рік навчання 1
		Семестр 2-ий
ІНДЗ: €		Лекції 30 год.
		Практичні 30 год.
		Індивідуальні 10 год.
		Самостійна робота 52 год.
	Консультації 8 год.	
	Форма контролю: екзамен	

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ:

Дисципліна «Товарні біржі» належить до переліку нормативних навчальних дисциплін за освітнім ступенем «Бакалавр».

Метою є формування у студентів наукового світогляду і глибоких знань з теоретичних аспектів функціонування товарної біржі, набуття вмінь і навичок організації і технології біржової торгівлі. Зокрема, вивчення дисципліни передбачає вивчення наступних питань.

Суть біржі та її економічна природа. Роль та місце біржі в економіці. Суть біржі та її економічна природа. Функції та характерні ознаки біржової торгівлі. Види бірж. Еволюція біржової торгівлі. Історія формування бірж у Європі. Великобританії та США. Розвиток бірж у дореволюційній Росії. Становлення біржової торгівлі в Україні. Особливості функціонування бірж в Україні на початку ХХІ-го століття

Біржовий товар. Класифікація біржових товарів. Види біржових контрактів. Характеристика біржових товарів. Сільськогосподарська і промислова сировина.

Функціонування ф'ючерсних ринків Характеристика ф'ючерсного контракту. Основні риси ф'ючерсної торгівлі. Еволюція розвитку основних

економічних теорій ф'ючерних ринків. Сучасні теорії міжнародних ф'ючерних ринків. Міжнародні біржові ринки. Характеристика біржової мережі Заходу. Стан дослідження ф'ючерних ринків в Україні. Перспективи становлення ф'ючерних ринків в Україні. Створення умов для становлення ф'ючерних ринків сировини. Шляхи становлення ф'ючерних ринків в Україні.

Ціноутворення на ф'ючерних ринках. Формування ф'ючерних та майбутніх спотових цін. Сучасні концепції ціноутворення на ф'ючерних ринках. Фундаментальний аналіз на сировинних ф'ючерних ринках. Суть технічного аналізу на ф'ючерних ринках. Міжнародні біржові ринки. Характеристика біржової мережі Заходу.

Учасники біржових операцій. Засновники та члени біржі. Їх права й обов'язки. Біржові посередники: брокери та дилери. Сутність і види брокерської діяльності. Учасники біржових сесій. Правове регулювання брокерської діяльності. Суть та значення державного регулювання біржової торгівлі.

Організація біржових торгів. Організаційна структура управління біржею. Порядок укладання біржових угод. Організація діяльності брокерської фірми. Ведення рахунків клієнтів Звітність щодо виконання наказів клієнтів. Електронний трейдинг – сучасна технологія біржової торгівлі. Історія становлення електронної біржової торгівлі. Основні системи електронної біржової торгівлі. Розвиток біржового електронного трейдингу в Україні.

Кліринг та система розрахунків за біржовими угодами. Суть біржового клірингу. Історія становлення біржових клірингових установ. Маржа у ф'ючерній торгівлі. Суть опціонів та їх характеристика. Економічна суть біржової спекуляції.

Хеджування цінкових та курсових ризиків за допомогою ф'ючерної торгівлі. Суть та основні характеристики хеджування. Види хеджування. Досконале хеджування цінкових ризиків на ринках сільськогосподарської сировини.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

До кінця навчання студенти будуть компетентними у таких питаннях:

Інтегральні компетентності (ІНТ)

Грунтовні знання класифікації і характеристики види біржового товару. Здатність до аналіз ціноутворення на ф'ючерсних ринках. Уміння володіти методикою організацію біржових торгів.

Загальні компетентності (ЗК)

Здатність володіти порядком укладання та виконання ф'ючерсних контрактів; використовувати навички у клірингу та системі розрахунків за біржовими угодами. Уміння на основі системи критеріїв аналізувати особливості функціонування ф'ючерсних ринків.

Фахові компетентності (ФК)

Здатність володіти навиками у хеджуванні цінових ризиків ринку реальних товарів. Уміння вибирати та обґрунтовувати основні стратегії з товарними опціонами; давати пропозиції до організації процедури поставки за ф'ючерсними контрактами. Уміти проводити фундаментальний аналіз біржових цін та курсів.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 2

Назва змістовних модулів і тем	Кількість годин				
	Усього	лекції	практичн і заняття	самос- тійна робота	консуль -тації
Змістовий модуль 1. Теоретичні аспекти функціонування товарної біржі					
Тема 1. Суть біржі та її економічна природа	13	4	2	6	1
Тема 2. Біржовий товар	15	4	4	6	1
Тема 3. Функціонування ф'ючерсних ринків	16	4	4	7	1
Тема 4. Ціноутворення на ф'ючерсних ринках	16	4	4	7	1
Разом за змістовним модулем 1	60	16	14	26	4
Змістовий модуль 2. Організація і технологія біржової торгівлі					
Тема 5. Учасники біржових операцій	14	2	4	7	1
Тема 6. Організація біржових торгів	15	4	4	6	1
Тема 7. Кліринг та система розрахунків за біржовими угодами	16	4	4	7	1
Тема 8. Хеджування цінкових та курсових ризиків за допомогою ф'ючерсної торгівлі	15	4	4	6	1
Разом за змістовним модулем 2	60	14	16	26	4
Усього годин	120	30	30	52	8

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Таблиця 3

№ п/п	Тема	Кількість годин
1	Тема 1. Суть біржі та її економічна природа. Еволюція біржової торгівлі.	6
2	Тема 2. Біржовий товар. Сільськогосподарська і промислова сировина	6
3	Тема 3. Функціонування ф'ючерсних ринків. Міжнародні біржові ринки. Характеристика біржової мережі Заходу. Стан дослідження ф'ючерсних ринків в Україні.	7
4	Тема 4. Ціноутворення на ф'ючерсних ринках. Суть технічного аналізу на ф'ючерсних ринках. Міжнародні біржові ринки.	7
5	Тема 5. Учасники біржових операцій. Учасники біржових сесій. Правове регулювання брокерської діяльності.	7
6	Тема 6 Організація біржових торгів. Ведення рахунків клієнтів. Звітність щодо виконання наказів клієнтів.	6
7	Тема 7 . Кліринг та система розрахунків за біржовими угодами. Історія становлення біржових клірингових установ. Забезпечення додаткових фінансових гарантій розрахункової палати. Особливості функціонування клірингових палат ф'ючерсних бірж. Види біржової спекуляції.	7
8	Тема 8. Хеджування цінних та курсових ризиків за допомогою ф'ючерсної торгівлі. Досконале хеджування цінних ризиків на ринках сільськогосподарської сировини.	6
	Разом	52

6. ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ (ІНДЗ)

ІНДЗ виконуються у формі написання рефератів

1. Історія формування бірж у Європі, Великобританії та США

- 2.Розвиток бірж у дореволюційній Росії
- 3.Становлення біржової торгівлі в Україні
4. Особливості функціонування бірж в Україні на початку ХХІ-го століття
- 5.Створення умов для становлення ф'ючерсних ринків сировини
- 6.Шляхи становлення ф'ючерсних ринків в Україні
- 7.Історія становлення електронної біржової торгівлі
- 8.Основні системи електронної біржової торгівлі
- 9.Розвиток біржового електронного трейдингу в Україні
- 10.Економічна функція поставки за ф'ючерсними контракта
- 11.Товарні ф'ючерси як фінансові інструменти
12. Історія становлення біржової спекуляції
- 13.Інституціональне забезпечення біржового аграрного ринку
- 14.Брокерські послуги та брокерські контори

6. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Дисципліна складається з двох змістових модулів та її вивчення передбачає виконання ІНДЗ. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

1. поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 30 балів);
2. виконання ІНДЗ, які зараховуються у поточний контроль (максимум 10 балів);
3. модульні контрольні роботи (максимум 60 балів).

Таблиця 4

Поточний контроль (мах=30 балів)								Підсумковий контроль (мах=60 балів)		Загальна кількість балів	
Модуль 1				Модуль 2				МКР 1	МКР 2		
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				ІНДЗ			
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	10	30	30	100
4	3	4	4	4	3	4	4				

Шкала оцінювання

Таблиця 5

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	для екзамену	для заліку

90 – 100	Відмінно	Зараховано
82 – 89	Дуже добре	
75 - 81	Добре	
67 -74	Задовільно	
60 - 66	Достатньо	
1 – 59	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти

1. Закон України «Про товарну біржу» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 10, ст.139) { Із змінами, внесеними згідно із Законами }
2. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про зерно та ринок зерна в Україні», від 4 липня 2002 року N 37-IV
3. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про державну підтримку сільського господарства України», від 24 червня 2004 року N 1877-IV
4. Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку продовольчого ринку та сприяння експорту сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів» від 07.08.2001 № 601/2001
5. Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку» від 06.06.2000 № 767/2000
6. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» від 03.12.1999 № 1529/99
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку організації митних аукціонів, реалізації товарів і транспортних засобів на митних аукціонах, товарних біржах або через підприємства торгівлі, а також розпорядження окремими видами товарів, що не підлягають реалізації» від 21.07.2005 № 624
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації митних аукціонів, реалізації товарів і транспортних засобів на митних аукціонах, товарних біржах або через підприємства торгівлі, а також розпорядження окремими видами товарів, що не підлягають реалізації» від 26.04.2003 № 607
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про активізацію діяльності біржового ринку продукції агропромислового комплексу та необхідних для його потреб матеріально-технічних ресурсів від 19.10.1999 № 1928
10. Наказ Міністерства аграрної політики України «Про затвердження Порядку надання товарній біржі висновку про її відповідність вимогам» від 1 серпня 2003 року N 259
11. Наказ Міністерства аграрної політики України «Про затвердження Переліку товарних бірж» від 16 березня 2004 року N 82

12. НАКАЗ Міністерства аграрної політики України «Про внесення змін до Складу Координаційної ради з питань біржового товарного ринку» від 23 травня 2008 року N 329
13. Список документів необхідних для вступлення в Асоціацію «Союз бирж України» (Зареєстровано: Мінюст України від 28.01.2009 № 83/16099)
14. Перелік товарних бірж, яким відповідно до результатів конкурсу надані ДФС України повноваження з продажу майна, що перебуває у податковій заставі, в 2015-2017 роках Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/pereliki-/188777.html>

Підручники і посібники

1. Беднарчук М. С. Біржові товари: тексти лекцій для студ. / М. Беднарчук, І. С. Полікарпов, О. В. Шумський; Укоопспілка, Львів. комерц. акад. - Л., 2003. - 123 с.
2. Дудяк Р.П. Організація біржової діяльності: основи теорії і практикум: навч. посіб. / Р. П. Дудяк. [2-ге вид., доп.]. – К.: Магнолія плюс, 2003. – 359 с.
3. Кононенко І.В. Основи біржового права: навч. посіб. / І.В.Кононенко. – К.: Кондор, 2007. – 576 с.
4. Крамаренко В.І Біржова діяльність: навч. посібн. / [під ред. Крамаренко В.І.]. - К. : ЦУЛ, 2003. - 264 с.
5. Обритько Б. А. Менеджмент посередницької та біржової діяльності: навч. посіб./ Б. А.Обритько. – К.: МАУП, 2003. – 264 с.
6. Солодкий М. О. Біржовий ринок : навч. посіб. – К.: Джерело, 2002. – 336 с.
7. Сохацька О.М. Біржова справа: підручник / [2-ге вид. змін. й доп.]. – Тернопіль: Карт-бланш, К. : Кондор, 2008. – 632 с.

Додаткова література

1. Загородній А. Г. Біржа. Біржові операції: термінологічний словник / А. Г., Загородній А. Г., Г. Л. Вознюк - К.: Алерта, 2008.- 186 с.
2. Чириченко Ю. В. Товарна біржова торгівля продовольством: підходи до оцінювання / Електронний ресурс. – Режим доступу: file:///C:/Documents%_15.pdf
3. Гуменюк В. Я. Біржове регулювання підприємницьких ризиків / В. Я. Гуменюк, Г. Ю. Міщук. – Рівне: НУВГП, 2004. – 127 с.
4. Семюелсон Пол Л.Х. Мікроекономіка / Семюелсон Пол А., Нордгауз Вільям Д. – К. , 1998. – Розділ 12. Невизначеність та ігри в економічній поведінці : [Біржова гра]. – С. 277-286.
5. Раровська Біржова Діяльність / Електронний ресурс. – Режим доступу: <file:///E:/18.pdf>
6. Беднарчук М. С. Біржові товари / М. С. Беднарчук, І. С. Полікарпов. - Львів: «Магнолія плюс», 2007 - 365 с.

7. Товарна біржа / Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://library.if.ua/book/61/4334.html>
8. Беднарчук М. С. Біржові товари : моногр. / М. С. Беднарчук, І. С. Полікарпов; Укоопспілка, Львів. комерц. акад. - Л., 2004. - 279 с. - Бібліогр.: с. 275-277.
9. Щепіна Т. Г. Аналіз сучасного стану біржового ринку України / Т. Г. Щепіна, В. А. Рябошапка Проблеми підвищення ефективності інфраструктури, 2015, № 40 / Електронний ресурс. - Режим доступу: file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/ppei_2015_40_16.pdf
10. Державний комітет статистики: Статистична інформація. Кількість бірж України / Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Сухітра А. М. Біржова торгівля в Україні: проблеми становлення та розвитку / А. М. Сухітра, І. М. Сегидін. / Електронний ресурс. - Режим доступу http://www.rusnauka.com/8_NND_2010/Economics/60579.doc.htm
12. Науменкова С.В. Зарубіжний досвід організації систем регулювання й нагляду за діяльністю фінансових установ / С. В. Науменкова // Фінанси України – 2009.– № 12.– С. 20–27.
13. Обсяги біржової торгівлі / Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/~303129>
14. Пластун О. Л. Проблеми біржової діяльності в Україні та варіанти їх вирішення / Електронний ресурс. - Режим доступу: [file:///C:/Users/IceMan/Downloads/pprbsu_2013_37_16%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/IceMan/Downloads/pprbsu_2013_37_16%20(2).pdf)
15. Товарні біржі / Електронний ресурс. - Режим доступу <http://dir.meta.ua/finances/commodity-exchange/>
16. Брокерські послуги БРОКЕРИ ХТБ / Електронний ресурс. - Режим доступу <http://www.xtb.com.ua/uslugi-birzhi/brokerskie-uslugi.html>
17. Аналітика біржових ринків / Електронний ресурс. - Режим доступу <about:blank>
18. Третяк О. М. Економічний зміст, роль, механізми та Інструменти біржового аграрного ринку / О. М. Третяк. // «Агроінком» - 2011.- № 7 - 9. - С. 6-10.
19. Третяк О. М. Підвищення рівня інформаційного забезпечення біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією / О. М. Третяк // «Економіка АПК» - 2011.- № 6. - С. 57- 61.
20. Третяк О. М. Біржовий ринок у контексті глобалізаційних явищ міжнародної економіки / О. М. Третяк // Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України - К. 2010. - Вип. 145 - с. 396 - 405.
21. Беренштейн Б. Л. Перспективи розвитку українського біржового аграрного ринку / Б. Л. Беренштейн, О. М. Третяк. // «Економіка АПК» - 2010.- №1- С. 50-56

22. Беренштейн Б. Л. Сільськогосподарська кооперація в Україні : минуле та перспективи / Б. Л. Беренштейн, О. М. Третяк. // «Економіка АПК» - 2009.- №7- С. 38-43
23. Третяк О. М. Історичні передумови появи товарних бірж / О. М. Третяк // «Вісник сумського національного аграрного університету». -2008. - випуск 2
24. Брокерські контори Перелік брокерських контор, що акредитовані на Товарній біржі «Львівська Універсальна» [http://lutb.com.ua /index.php/docs/3](http://lutb.com.ua/index.php/docs/3)
25. Асоціація «Союз бирж України» / Електронний ресурс. – Режим доступу:http://www.sabu.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=64&Itemid=156&lang=ru

9. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Роль та місце біржі в економіці. Суть біржі та її економічна природа.
2. Функції та характерні ознаки біржової торгівлі .Види бірж.
3. Еволюція біржової торгівлі.
4. Класифікація біржових товарів.
5. Види біржових контрактів.
6. Характеристика біржових товарів.
7. Сільськогосподарська і промислова сировина.
8. Характеристика ф'ючерсного контракту. Основні риси ф'ючерсної торгівлі.
9. Еволюція розвитку основних економічних теорій ф'ючерсних ринків.
10. Сучасні теорії міжнародних ф'ючерсних ринків.
11. Міжнародні біржові ринки.
12. Характеристика біржової мережі Заходу.
13. Стан дослідження ф'ючерсних ринків в Україні.
14. Перспективи становлення ф'ючерсних ринків в Україні.
15. Формування ф'ючерсних та майбутніх спотових цін.
16. Сучасні концепції ціноутворення на ф'ючерсних ринках. .
17. Фундаментальний аналіз на сировинних ф'ючерсних ринках.
18. Суть технічного аналізу на ф'ючерсних ринках.
19. Характеристика біржової мережі Заходу.
20. Засновники та члени біржі. Їх права й обов'язки.
21. Біржові посередники: брокери та дилери.
22. Сутність і види брокерської діяльності.
23. Учасники біржових сесій.
24. Правове регулювання брокерської діяльності.
25. Суть та значення державного регулювання біржової торгівлі.
26. Організаційна структура управління біржею.
27. Порядок укладання біржових угод.
28. Організація діяльності брокерської фірми. Ведення рахунків клієнтів
29. Звітність щодо виконання наказів клієнтів.
30. Електронний трейдинг – сучасна технологія біржової торгівлі.

31. Суть біржового клірингу.
32. Історія становлення біржових клірингових установ.
33. Маржа у ф'ючерській торгівлі.
34. Суть опціонів та їх характеристика.
35. Економічна суть біржової спекуляції.
36. Історія становлення біржових клірингових установ.
37. Забезпечення додаткових фінансових гарантій розрахункової палати.
38. Особливості функціонування клірингових палат ф'ючерських бірж.
39. Види біржової спекуляції. Види біржових спекулянтів.
40. Товарні опціони.
41. Суть та основні характеристики хеджування.
42. Види хеджування.
43. Досконале хеджування цінних ризиків на ринках сільськогосподарської сировини.

Схвалено Вченою радою
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки
Протокол № __ від _____ 201 р.

Проректор з науково-педагогічної

і навчальної роботи та рекрутації

С. В. Гаврилюк

Навчальний відділ

Л. О. Заєць

Юридичний відділ

А. В. Маїло